

רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו' רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו', ואינם חולקים על תנא קמא על כלל הדמים ששיעורם ברביעית, אלא סוברים שיש מיני דמים ששיעורם פחות מרביעית (רבינו הנאל). ותנא קמא חולק, וסובר שגם מיני דמים אלו ברביעית, שלדעתו רפואתם אינה שכיחה, והולכים אחר השימוש השכיח (חסדי דוד על התוספתא ט, ז, בדעת הרמב"ם, שפסק שכל מיני דמים ברביעית).

אבל במצניע כל שהוא חייב, כשהצניע לזרע, לדוגמא או לרפואה, וכמבואר במשנה להלן (ז, ב) שחייב אם הוציא כל שהוא, אבל אם הצניע לאכילה חייב רק בגרורת, כי אין דרך להצניע פחות משיעור גרורת, ובטלה דעתו אצל כל אדם. אבל כשמצניע לזרע לדוגמא או לרפואה, לא אומרים בטלה דעתו אצל כל אדם, כי יש קצת בני אדם שמצניעים כל שהוא עבור שימושים אלו (רשב"א שם ומשנה למלך שבת יח, כא), ועוד, ששיעור גרורת לאכילה הוא הלכה למשה מסיני, ואינו תלוי בהחשבת בני אדם (מרומי שדה שם).

רבי שמעון אומר וכו', בביאור מחלוקתם ראה מה שכתבנו לעיל (עו, ב ד"ה ולא נאמר).

ומודים חכמים לרבי שמעון במוציא שופכים לרשות הרבים ששעורן ברביעית, חכמים היינו תנא קמא של הברייתא שאמר שהמצניע חייב בכל שהוא [כשהצניעו רבו, כמבואר להלן בגמ'], מודה בשופכים שאפילו אם הצניעו אינו חייב אלא ברביעית, שאין דרך להצניעם פחות מרביעית (ריטב"א המיוחס לר"ן). ויש שפירש, שחכמים היינו רבי שמעון בן אלעזר ורבי שמעון בן גמליאל שלדעתם המוציא דם שיעורו כדי לחלול עין, ומודים במוציא שופכים (ולא הצניעם מקודם) ששיעורן ברביעית (מגיני שלמה).

אטו מצניע לאו מוציא הוא, הלא שניהם מוציאים, והיה לתנא לשנות 'במה דברים אמורים בשלא הצניע, אבל הצניע' וכו' (רש"י, ע"פ ריטב"א המיוחס לר"ן בביאור שני).

בתלמיד שאמר לו רבו וכו', כגון שוליא של נגר, שאמנם הוציא דבר שאינו חשוב לכל, אבל כיון שרבו הצניעו חייב על ההוצאה, שסובר התנא של הברייתא כדעת רבי שמעון בן אלעזר (לעיל עו, א) שאדם מתחייב מחמת הצנעת אדם אחר, וזהו ביאור הברייתא 'במה דברים אמורים במוציא', שאז צריך שיעור לחיוב, 'אבל במצניע', שחשיבותו מחמת הצנעתו, חייב כל אדם המוציא אפילו בכל שהוא (רש"י). ויש שפירש, שהברייתא אף כדעת רבן שאדם לא מתחייב מחמת הצנעת אחר, אבל שוליא של נגרא חייב בהצנעת רבו, כיון שתלמיד עושה הכל על דעת רבו (תוס'), ודוקא כשציוה הרב על התלמיד להוציא את הדבר שהצניעו, שאז עושה התלמיד את ההוצאה על דעת רבו, וכשם שהיה הרב חייב על הוצאתו כיון שהצניע והחשיב את הדבר, חייב התלמיד המוציא בציוויו רבו (בית האוצר כלל מא, ה). ויש סובר, שחייב דוקא כשידע או ראה שרבו הצניע, שטעם החיוב הוא משום שתלמיד נגר אחר דעת רבו, והצנעת הרב מחשיבה התלמיד בדעתו שלו אף שלא ציווה (מאירי).

לך ופנה לי המקום לסעודה וכו', ודעת תנא זה שמלאכה שאין צריך לגופה חייב. או שמדובר באופן שמלבד מה שאינו רוצה את הדבר כאן, יש לו גם צורך שיהא במקום אליו הוא מפנה, ואז היא מלאכה הצריכה לגופה (הערות הגרי"ש אלישיב).

והקא בהא קמיפלגי וכו', ולא נחלקו במציאות ולכולי עלמא אבר גדול של קטן גדול יותר מאבר קטן של גדול, אלא שרבי שמעון בן אלעזר סבר שצריך סיכה המבליעה את השמן בבשר, וכיון שבשר אדם גדול הוא קשה, צריך לסיכתו כמות גדולה יותר של שמן מאשר סיכת בשר של קטן שבשרו רך, ולכן שיעורם שווה. ורבי נתן מחמיר וסובר שלא צריך סיכה המבליעה את השמן בבשר, אלא סיכה חיצונית, ומשכן הוא חייב בהוצאת שיעור סיכת אבר קטן של גדול שהוא מועט מסיכת אבר גדול של קטן [ומה שאמרה הגמ' 'אבר גדול דקטן בן יומו לא', אין הכוונה שאינו חייב על שיעור זה, שהרי כל שכן שחייב עליו, אלא הכוונה שאין זה השיעור הקובע] (מרומי שדה והערות הגרי"ש אלישיב). או שהיו שני סוגי שמנים, אחד לקטן ואחד לגדול, ורבי נתן מיקל, ולדעתו השיעור הוא משמן של גדול (שפת אמת).

כל מילתא דשכיחא וְלֹא שְׂכִיחָא וְכו', כללי שיעורים אלו שאמרו אביי הם דוקא במיני משקה, ששיעורם אינו הלכה למשה מסיני, ובהם הקובע הוא החשיבות, ושיעורם מסור לחכמים, לא כן באוכלים ששיעורם הלכה למשה מסיני, ואינו תלוי אם יש לו שימוש לרפואה ואיזה שימוש מצוי יותר. ואפילו אם נאמר שגם שיעור רביעית במשקה הוא הלכה למשה מסיני, אבל המשקים המוזכרים במשנה אינם עומדים לשתיה, ולכן שיעורם שונה. ומים שאף עליהם הגמ' דנה, והם ודאי עומדים לשתיה, הלא הגמ' [להלן] מעמידה על מים בגליל, שהיה מצוי להם יין הרבה [כפי התוס' לעיל (מו, א ד"ה בגלילא)], והיו המים מצויים להם לרחיצה יותר מאשר לשתיה (פני יהושע כאן, ולעיל עו, ב במשנה).

אזול רבנן בתר דשכיחא לקולא, אם מוציא בסתמא, אבל אם מוציא על דעת להשתמש בשימוש הפחות מצוי, מחשבתו קובעת וחייב על הוצאה בשיעור הקטן. ואם השימוש המצוי הוא השיעור הקטן, הולכים אחריו להחמיר אפילו אם מוציא על דעת להשתמש בשימוש הפחות מצוי. ובאופן ששני השימושים מצויים, שהולכים אחר השיעור הקטן לחומרא, זהו דוקא כאשר מוציא בסתמא, אבל אם מוציא על דעת להשתמש בשימוש ששיעורו גדול יותר, מועילה בזה מחשבתו לקולא, ויתחייב רק אם יוציא את השיעור הגדול (משנה למלך שבת יח, א ד"ה ודע; מרכבת המשנה שם, 1-2).

בגלילא שנו, שמחמת שהיו עניים חסו על החלב ושאר משקין מלשוף בהם את הקילור, ושפו במים, והיו המים לשתיה ולרפואה שני תשמישים מצויים, וקבעו שיעור הוצאתם לחומרא (רש"י). ואף שהשתיה היתה יותר מצויה וגם עיקר שתייתם היה מים, מכל מקום כיון שהרפואה במים אף היא מצויה, הולכים אחריה לחומרא, שאם יש שני שימושים מצויים, הולכים לחומרא אחר השיעור הקטן, אף שהוא פחות שכיח (חי הר"ן). ויש שפירש, שהיין היה מצוי להם מאד, והוא היה עיקר שתייתם, ורפואת המים היתה מצויה יותר משתייתו (תוס' לעיל מא, א ד"ה בגלילא).

אפילו תימא בשאר מקומות וכו', שכיון שהרפואה מצויה, הולכים אחריה לחומרא אפילו שהשתיה מצויה יותר, שאם יש שני שימושים מצויים, הולכים לחומרא אחר השיעור הקטן, אף שהוא פחות שכיח (רמב"ן; ריטב"א).

דם וכו' ברביעית, ואף שראוי רק לחיה, נתנו לו שיעור משקה של אדם שאין יותר משיעור רביעית במשקה [וגרורת באוכלים] (מרומי שדה), או משום שראוי לשתית נכרי (לשון זהב).